

Livets teater – tro, hopp och kärlek

[singlepic id=244 w=583 h=388 float=left]

[nggallery id=62]

I Tro, hopp och kärlek iscensätter skådespelarna erfarenheter från hela livet. Ger röst åt berättelser som ingen tidigare lyssnat på.

Text: Leif Stenberg | Bild: Lars Öberg | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 3 2012](#)

Scenen visar en medelålders man. Alkoholen håller på att lämna hans kropp efter ett långvarigt missbruk. Han har just skrivits in på sjukhusets tillnyktringsenhet och befinner sig i ett väntrum. Han orkar inte längre. Ångesten kryper i honom, vassa propellrar som snurrar runt i magen. Han säger "Varje minut känns som att ligga en månad i gipsvägg".

Två inre röster talar oavbrutet till honom. Den ena vill att han sätter sina anhöriga och sig själv i första hand och tar sig igenom ekluten, den andra att han tar glaset med alkohol som står på bordet. "Efter bara några klunkar hävs hela ångesten!" I bakgrunden avvaktar två vårdare i vita rockar. Flera av pjäsens aktörer bär på minnen av missbrukets förnedring. Kraften till inlevelsen i skådespeleriet hämtar de ur egna upplevelser.

Teatergruppen Tro, hopp och kärlek spelar en scen ur Verandan på Bokcafé Pilgatan i Umeå. Dit är vi inbjudna av "Syster Lena". Hon har tagit med sig personalen på Tegs vårdcentral. Direkt efter att scenen spelats upp begär Olle, en av skådespelarna, ordet. Han står upp inför allt sjukvårdsfolket. Olle tillhör skaran som ännu lever efter att under många år ha vistats på Umedalens mentalsjukhus, som stängdes för flera decennier sedan. Det är nästintill ofattbart att han har modet och styrkan att börja tala. Hans protes är gammal och glappar,

alla måste spetsa öronen.

– Detta är en viktig kväll för mig. Efter att ha tillhört psykiatrin i över trettio år är min lycka stor över att det är jag som talar och ni från sjukvården som lyssnar. Ett stort ögonblick för mig att ni bjudit in oss, det känns att även ni upplever något liknande. Då finns det hopp.

Applåden efteråt är lång, Olle blir rörd.

Vi är 12 skådespelare i Tro, hopp och kärlek. Alla har nått en vändpunkt och är mödosamt på väg uppåt. Några kommer från det som närmast kan beskrivas som socialgrupp 17. Då har man aldrig varit närheten av ett normalt liv – då är det habilitering, inte rehabilitering, som gäller.

Snart är det fyra år sedan vi började skriva och repetera pjäsen Verandan. Ännu har ingen återinsjuknat, fått återfall eller hamnat på institution. När alla börjar kunna stå på egna ben blir det tydligt att många ändå behöver samhällets sjukvård för att överleva.

Flera av skådespelarna är överviktiga, resultatet av psykiatrins psykofarmaka. Sextio kilo utöver normal kroppsvikt kan vara livshotande. Andra skådespelare har inte varit hos tandläkare på årtionden, hos somliga är tandstatusen så dålig att det blir svårt att formulera replikerna tydligt.

Gemensamt för de flesta är rädslan för sjukvården. Inför den känner de sig inte lyssnade på, bara skinnade på hundralappar när de inte orkar längre och hamnar på akutmottagningen.

I teatergruppen har vi talat om saken under lång tid. Behovet av kroppslig sjukvård är stort, för flera handlar det om liv eller för tidig död. I vissa åldrar är risken för att de som räknas till de utstöttas skara ska dö 40 gånger högre än för normalbefolkningen. Det krävs mod för att kunna ta sig an sådan kunskap, istället för att fly, och sedan kontakta Syster Lena för att be om råd och hjälp.

Landstingets politiker i Västerbotten har beslutat att Syster Lena ska finnas i verkligheten. Hon heter Lena Renman och är sjuksköterska. För flera decennier sedan togs beslutet att "normaliseringsprincipen" ska gälla. Alla ska betraktas som

normala och tillhöra en vårdcentral, ingen ska känna sig utpekad. Men om man saknar fast adress, är hemlös, inte tillhör en vårdcentral och är livrädd för sjukvården? Då behövs Syster Lena för att minska överdödligheten.

Hon finns i Umeå – som en dåtidens socialläkare. Allt fler A-lagare börjar veta vem hon är. På Tegs vårdcentral, vars personal är åskådare denna kväll, finns sedan kompetens för att även de utstöttas skara ska få ett gott bemötande. Och om vårdcentralens kunnande inte räcker har syster Lena kontakter med Universitetssjukhusets finaste kliniker.

Någon månad tidigare hade vi bjudit in Syster Lena till vår repetitionslokal. Många hade taggarna utåt, det sitter i ryggraden att vara kort mot myndighetsföreträdare. Vi beskrev de många medicinernas biverkningar, frånvaron av hela tänder och proteser, det höga blodtrycket, den snabba vilopulsen. I gruppen hade vi efter långa diskussioner enats om att det måste finnas en och annan god människa även inom sjukvården, det måste utnyttjas. Syster Lena erbjöd sig att följa med skådespelarna, en och en, till sjukhuset för att se till att vården som ges blir god.

Vem skulle vara först? Alla tittade i golvet med tveksam blick – allt stod och vägde. Syster Lena gick fram till en av skådespelarna som bott mer i fängelser än han varit fri. Hon gav honom en lätt kram. I den sekunden blev hon insläppt i teatergånget. En medmänsklig kram. "Du och jag ska gå till tandläkaren tillsammans. Du måste få tänder så att maten går att tugga och magen får en chans att smälta maten. Du kommer att gå ner i vikt."

Det var nog första kramen han fått på lång tid. "Numera drömmer jag bara om kramar." Så log han. Därefter tog repetitionen vid. Flera av männen slogs av tanken om det kunde vara möjligt att nås av en kvinnas blick om tänderna finns på plats, några skrattade generat.

Mödosamt arbetar vi med fortsättningen, skyndar långsamt. Alla är inte övertygade om vårdens förträfflighet. Ibland besöker vi sjukhuset för att bara dricka kaffe, titta och känna efter

– inte söka vård.

Någon har fått medicin mot astma och kan för första gången gå i trappa utan att bli tungt andfådd och tvingas vila. En annan har fått andningsmask och sover allt bättre på nätterna, tidigare hade han över hundra andningsuppehåll varje natt. En tredje ska snart börja vattengympa för att bryta viktökningen.

Och nu har vi nått så långt att vi spelar delar av Verandan för Syster Lenas arbetskompisar. Alla undfägnas med soppa, hembakat bröd och semlor.

Hur ska medlemmarna i teatergruppen och övriga som tillhör A-laget få tillgång till samma vård som andra? Om det talade vi resten av kvällen på caféet. Inga färdiga svar, men vi ventilerade saken, om det komplexa i hur samhällets bemötande påverkar hälsan.

I teatergruppen lever många i en annan värld. En av de kvinnliga medlemmarna som bär romanikläder är scenograf och sömmerska. Hon berättar hur hon inte tilläts handla rekvisita till pjäsen i en affär trots att hon hade en korrekt rekvisition. Att inför offentligheten bli utslängd från en butik är kränkande och gör ont långt in i själen. Nästa dag åkte hela teatergänget dit med samma rekvisition, då gick det bra att handla.

En av skådespelarna berättar hur han för över tio år sedan åkte till USA för att hälsa på och försonas med sin far. Efter några nätter vaknade han av att fadern försökte strypa honom i sömnen. Han spelade död. När fadern somnat rymde han. Hemma i Sverige igen bröt psykosen ut. I den trodde han sig leva i ett krigshärjat land där nästan alla var döda.

När psykiatrin lyckats häva psykosen skulle mannen rehabiliteras genom att börja städa på deltid. Efter tio års oavlönad städning, där han levde allt mer isolerad, sade han upp sig och begärde ett arbetsbetyg. Arbetsgivaren godkände bara sex år, resten av tiden ansågs han ha varit där frivilligt. I betyget finns bara ett enda ord "arbetat", inget om att han utfört sina arbetsuppgifter väl eller liknande. Då

behövdes gemenskapen i Tro, hopp och kärlek.

Idag har han en övervikt som biverkan av all psykofarmaka. Då duger det inte med ett uppfordrande "Banta!" För att nå resultat krävs att sjukvården anstränger sig till det yttersta. Kunskap, respekt och ömhet är vad som behövs.

Alla i teatergruppen tar till orda, alla vågar tala om den bjudande uppgift de vill lösa tillsammans med Syster Lena och hennes kollegor. Flera av dem som tidigare knappt vågat öppna näbben är nu vältaliga. De känner sig tagna på allvar. Ingen rädd sjukvårdspersonal som fumlar. Istället raka ord om hur framtiden kan gestaltas så att patient och personal möts på lika villkor

Under kvällen ser jag hoppet tändas hos flera i ensemblen. Det finns en möjlighet att få hjälp för skadorna och sjukdomarna. "Det kan gå! Jag kan bli frisk!"

Efteråt, när vi lastar ur rekvisitan i förrådet, kommer tröttheten och välbefinnandet. Vi blir allt mer ett lag som formulerar tankar om meningen med livet. Repetitioner där vi måste uppträda unisont för att nå framgång, då växer både kollektivet och de enskilde, då suddas det tidigare isolerade kronikerlivet ut. Då går det att möta samhällets fördomar utan att gå under. För fyra år sedan hade ingen trott att vi skulle kunna tala allvar om hälsa med personalen på en vårdcentral.

"Vi deltar i arbetet med att skapa ett under i sjukvården" säger mannen som suttit på Umedalens mentalsjukhus och just då ser ut som vore han Jesus. Åt det skrattar vi i flera minuter. Innan vi skiljs åt bestämmer vi att jag ska skriva om prologen. Två av skådespelarna är på väg att få nya tänder. Istället för att som i den gamla versionen satsa en tia för eller mot om rollkaraktären Börje Järnet kan få ut sin sociala akt på hundratal sidor, ska de ta ut sina nyförvärvade lösgommar ur munnarna och satsa dem istället.

Idén snor vi från den engelska teatergruppen 7-93 (7 procent av människorna i Storbritannien äger lika mycket som de återstående 93 procenten), där skådespelarna har samma bakgrund som i Tro, hopp och kärlek. De öppnade sin pjäs med

att aktörerna tog ut sina lösgommar och lade dem i en bägare med vatten. Den öppningen ledde till en sådan framgång att 7-93 turnerade över halva Europa.

I Tro, hopp och kärlek har vi nöjt oss med att lova varandra att hålla ut till minst över kulturhuvudstadsåret 2014 i Umeå. Då ska vi spela Verandan och visa att även gatans kultur är fin kultur.

leif.a.stenberg@telia.com

lasseoberg@gmail.com